

ТЕХНОЛОГІЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ РЕГІОНУ У СИСТЕМІ ЇГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО І КУЛЬТУРНО-ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ

Касьянова Олена Миколаївна,
м.Харків

У статті розкривається сутність понять «експертиза», «технологія», «регіон». Визначено особливості власне педагогічної експертизи та охарактеризовано методологічні засади технології її здійснення. Виокремлено якості регіону на основні положення системної теорії дисипативних структур. Доведено необхідність застосування технології педагогічної експертизи в умовах розвитку регіональної освітньої системи. На підґрунті концептуальних засад сталого розвитку розроблено показники та індикатори сталого розвитку регіональної системи загальної середньої освіти.

Ключові слова: експертиза, педагогічна експертиза, регіон, регіональна система освіти, технологія, сталий розвиток, індикатор, показник.

Постановка проблеми. Зміни у ставленні та вимогах держави і суспільства до якості освіти, розвиток державно-громадських засад управління освітою, модифікація засобів контролю і регулювання діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, розвиток психолого–педагогічної науки, теорії управління, педагогічного менеджменту зумовили актуальність запровадження експертизи в освіту. Експертиза передбачає дослідження, оцінку, прогнозування розвитку педагогічних явищ, об'єктів, процесів, узгодження пріоритетів діяльності навчальних закладів в межах державно-громадських вимог та інтересів споживачів освітніх послуг, дає змогу компетентно і системно підійти до розв'язання складних багатофакторних проблем, однією з яких є розвиток регіональної системи освіти. Регіональний підхід у розвитку освіти дозволяє найповніше врахувати потенційні можливості й особливості освітнього середовища, реальні запити споживачів освітніх послуг і ринку праці, ефективно реалізовувати інноваційну освітню політику, задовольняти освітні потреби соціуму.

Відтак, актуальним стає розробка технології здійснення педагогічної експертизи, що забезпечить певний порядок, логічність, послідовність і прозорість експертних процедур, виконання яких зумовить досягнення поставленої мети.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У теперішній час існує багато ґрунтовних наукових праць стосовно освітньої експертизи. Наукову і практичну цінність мають праці щодо філософського і методологічного обґрунтування експертизи, зокрема: М.Алексєєва, О.Анісімова, С.Баронене, Г.Прозументової, А.Тубельського, Ю.Швалба, Г. Штомпеля. Структуру експертизи в освіті досліджено С.Бешелєвим, В.Бухваловим, Ф.Гуревичем, Я.Плінером. Окремі компоненти і складові експертизи вивчали Д.Іванов, В.Панов, В.Черепанов. Експертиза освітніх інновацій, освітніх систем стали об'єктом уваги у дослідженнях Л.Буркової, Л.Даниленко. Специфіку експертного методу розкривають Л.Євланов, В.Кутузов, С.Тарасов, В.Черепанов. О.Анісімов, Д.Галкін, Є.Матвієвська, А.Субетто розглядають експертизу як механізм управління розвитком освіти.

Технологізація управлінської діяльності, що обумовлена розвитком інформаційного суспільства, сприяла застосуванню експертного оцінювання у ракурсах: діагностики в роботах А.Підласого, В.Шамардіна; моніторингу, що знайшло відображення у дослідженнях Г.Єльникової, В.Кальней, О.Локшиной, О.Ляшенка, С.Шишова; атестації, яку вивчали В.Андрєєва, А.Гаврилін, Н.Лапшина; прогностики, на якій акцентують увагу Б.Гершунський, Є.Хриков; рефлексії, що досліджують В.Зверєва, І.Якиманська. Технологію експертизи інноваційних проектів обґрунтують Л.Буркова, Л.Даниленко, О.Новикова, Т.Новикова, В.Паламарчук, Л.Подимова, В.Сластьонін, О.Шушпанова та ін. А.Єрмолюк, Л.Москалець, О.Суджик, О.Василєнко розроблено технологічний аспект експертизи управління освітнім процесом у загальноосвітньому

закладі. Зазначені автори детально описали програму експертизи управління та технологію її реалізації.

Вагомими для нашого дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних науковців, присвячені проблемам регіональної системи освіти, зокрема праці сучасних учених М.Артюхова, Л.Ващенко, М.Дарманського, Г.Єльникової, Б.Жебровського, Л.Калініної, В.Кваши, В.Проданова, Г.Тимошко та ін.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Не применшуючи значення здійснених досліджень, констатуємо недостатню розробленість теоретичних та практичних засад технології здійснення педагогічної експертизи системи загальної середньої освіти, інструментарію її здійснення для забезпечення стійкого розвитку як загальної середньої освіти, так і регіону в цілому.

Формулювання цілей статті. Відтак, основну мету статті ми вбачаємо в обґрунтуванні технології здійснення педагогічної експертизи загальної середньої освіти регіону на засадах його стійкого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Експертиза – це особливий спосіб вивчення дійсності, який дозволяє побачити і зрозуміти те, чого неможна просто виміряти або обчислити; який здійснюється компетентними та незалежними спеціалістами (експертами) і в якому саме суб'єктивна думка та відповідальне рішення експертів надається вирішальне значення [2, с.14].

Педагогічна експертиза розуміється як складна аналітико-синтетична діяльність, що спрямована на дослідження педагогічних об'єктів, явищ, процесів, проблем, результатів педагогічної діяльності, формування обґрунтованої оцінки та прогнозування розвитку системи освіти.

У понятті «педагогічна експертиза» звернемо увагу на прикметник педагогічна, яка характеризує такі особливості даної експертизи:

- зорієнтована на дослідження реалізації педагогічно значущих цілей, отримання нової інформації для поліпшення якості навчання, виховання і розвитку особистості учня на основі аналізу й інтерпретації результатів;
- надає принципово нову змістову інформацію про якість професійно – педагогічної діяльності вчителя;
- здійснюється за допомогою методів, що органічно вписуються в логіку педагогічної діяльності вчителя;
- за допомогою експертизи посилюються контрольні-оцінні функції в діяльності вчителя;
- традиційні методи і засоби навчання і виховання можуть бути трансформовані в методи і засоби педагогічної експертизи.

Поняття технології влучно прийнято розуміти як цілісну сукупність цілеспрямованих послідовних процесів виробництва якогось продукту (матеріального чи ідеального), а також детальний опис способів такого виробництва і використовуваних при цьому засобів та інструментарію.

Спочатку термін «технологія» відносився виключно до сфери матеріального виробництва і розглядався як спосіб перетворення речовини, енергії або інформації у процесі виготовлення продукції, обробки та переробки сировини чи матеріалів, складання готових виробів, контролю якості та управління.

Поняття технології втілювало у собі методи, прийоми, режими роботи, послідовність виконання необхідних операцій і процедур. Технологія була звичайно тісно пов'язаною із застосуванням обладнання та інструментами і значною мірою залежала від використовуваних матеріалів.

Останнім часом термін «технологія» дедалі більше поширюється в педагогічній теорії і на практиці. Зміст цього поняття значно розширився і такі його варіанти як «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «технологія

виховання», «технологія в освіті», «технології управління» широко використовуються в психолого-педагогічних дослідженнях і мають багато трактувань, залежно від того, як науковці розуміють структуру і компоненти освітнього процесу.

Аналізуючи різні підходи до трактування означеного поняття, зазначимо, що технологією взагалі вважається взаємозумовлена послідовність певних дій чи операцій, спрямована на досягнення заздалегідь визначених цілей. При цьому є очевидним, що досить часто ця послідовність може припускати різні варіанти своєї реалізації. Будь-яка діяльність може бути технологією, або мистецтвом. Мистецтво засноване на інтуїції, технологія – на закономірностях науки. Дослідження з філософії освіти і логіки людської діяльності дійсно дозволяють стверджувати, що одна й та ж діяльність може бути здійснена різними способами, різними технологіями.

Одні з них при цьому можуть виявитись ефективними, інші ж лише дадуть змогу частково досягти бажаного результату. Тому завдання педагогічної науки і практики постає не у конструюванні якоїсь абстрактної універсальної технології, придатної на всі випадки життя (її просто не існує), а в розробці, апробації та застосуванні тієї чи іншої технології, або навіть комбінації прийомів з різних технологій, яка найбільшою мірою відповідає потребам конкретної педагогічної ситуації.

Технологія педагогічної експертизи повинна задовольняти таким основним методологічним вимогам, критеріям технологічності:

- концептуальність (опора на певну концепцію, що містить філософські, психологічні, дидактичні і соціально-педагогічні обґрунтування освітніх цілей);
- системність (педагогічна технологія повинна мати всі ознаки системи);
- логічність процесу (взаємозв'язок усіх його частин, цілісність);
- керованість (можливість ціле планування, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобами і методами з метою корекції результатів);
- ефективність (оптимальність витрат, гарантованість досягнення запланованого результату – певного стандарту навчання);
- відтворюваність (можливість застосування в інших однотипних умовах, іншими суб'єктами);
- єдність змістової і процесуальної частини, їх взаємобумовленість.

Розробка технології педагогічної експертизи регіональної системи загальної середньої освіти вимагає чіткого визначення поняття «регіон».

Регіон розглядають як певну територіальну одиницю (район, область, зона), що відрізняється з-поміж інших таких же одиниць специфічними рисами (географічними, геологічними, етнографічними, економічними та ін.).

Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати, що існує декілька контекстів розуміння регіону, узагальнюючи які можна стверджувати, що регіон – це така динамічна структура, яка створюється і підтримується безліччю речових, енергетичних та інформаційних потоків, між якими з часом зростає збалансованість і корельованість. Останнє забезпечує розширення просторових відносин, посилення узгодженості та відповідності завдяки розвитку зворотних зв'язків, що й створює умови для проявлення регіону як цілісного організму та є матеріальною основою його саморозвитку [1, с.113].

З огляду на основні положення системної теорії дисипативних структур І.Пригожина, можна виокремити такі якості регіону:

- відкритість, тобто наявність в регіоні та його компонентах зовнішніх зв'язків, завдяки чому регіон інтегрується в більш загальні системи – національні, міжнародні;
- дисипативність, яка виявляється, по – перше, у використанні та розсіюванні у простір енергії для підвищення самоорганізації системи; по – друге, в односпрямованості та незворотності багатьох процесів, які сприяють ускладненню системи;
- стійка невірноваженість, тобто такий стан відкритої системи, коли в ній в якості норми виступає відсутність балансу прихід – витрата;

- наявність системної «мети», яка може бути поза інтересами суб'єкта управління (на рівні самоорганізації)[6].

Будь-який регіон в умовах ринкової економіки може ефективно функціонувати, якщо він, з одного боку, буде максимально використовувати власний потенціал, який є важливим фактором його розвитку, а з іншого – зовнішні умови, що знаходяться за його межами, але сприятливі для розвитку даного регіону[5].

Розвиток системи освіти регіону – це формування самостійної регіональної політики, розробка та апробація нових моделей управління освітою регіону; впровадження системи моніторингу щодо вивчення та аналізу стану функціонування регіональної освіти, перехід від моно освітньої системи до полі культурної освітньої різноманітності, можливості формування цілісної регіональної стратегії розвитку освіти [3].

Утвердження регіонального підходу в розвитку освіти дає можливість з одного боку, враховувати регіональні особливості (історичні, культурні, соціально – економічні та ін.) у змісті, організації освітнього та навчально-виховного процесів; з іншого – оптимізувати мережу навчальних закладів різних типів та з різними освітніми послугами для забезпечення зростаючих потреб суспільства щодо отримання якісної освіти. Відтак, регіональна система освіти як організаційна структура, що знаходиться на відповідній території та віднесена до соціально-економічної системи відповідного адміністративно-територіального регіону дає можливість найповніше забезпечити неперервність освіти особистості [4, с.114].

Використання технології педагогічної експертизи в умовах розвитку регіональної системи освіти зумовить вирішення таких завдань:

- обґрунтування, пояснення і перевірка на ефективність педагогічних ідей, що народжуються практикою;
- прогнозування розвитку закладів освіти регіону, їх структур і напрямів діяльності;
- визначення якості освітніх послуг, що надаються навчальними закладами;
- створення моніторингу динаміки розвитку як окремих закладів освіти, так і освітнього регіону в цілому;
- впровадження новацій та інновацій в освітній процес;
- проведення локальних досліджень конкретних проблем;
- підвищення кваліфікації педагогів у галузі методології та технології дослідницької діяльності та інше.

Сталий розвиток цивілізації як домінуюча стратегія розвитку XXI століття передбачає сталий розвиток його соціальних інституцій, у тому числі й регіональної системи загальної середньої освіти.

Модель сталого розвитку – це управління змінами з метою постійного і послідовного оновлення освіти через розширення можливостей вибору шляхів та засобів покращення якості освіти, життя учасників навчально-виховного процесу сьогодення сучасної України, без позбавлення та не ставлячи під загрозу якісне життя та можливість розвитку сучасних поколінь [4].

Для вимірювання змін, рівня розвитку регіональної системи освіти та оцінки характеру цього розвитку потрібно визначити сукупність індикаторів та показники оцінки цього розвитку.

Величини, що характеризують прояви вимірюваного поняття, називаються індикаторами, а саме поняття – індексами, числові значення яких формуються на основі числових значень відповідних індикаторів згідно з певною процедурою синтезу» [7, с.79].

Спираючись на показники й індикатори сталого розвитку, особливості освіти на сучасному етапі її модернізації, характерні ознаки регіональної системи освіти та сутність експертизи, нами розроблено індикатори експертизи регіональної системи освіти.

Населення регіону: 1) показники зростання чисельності населення; 2) грамотність дорослого населення; 3) чисельність дітей шкільного віку; 4) частка населення з повною вищою освітою.

Споживання освітніх послуг: 1) підвищення якості освіти за рахунок зростання впливовості зі сторони споживачів на рівень знань, умінь, навичок; 2) формування попиту на освітні послуги понад стандарти; 3) взаєморозуміння, взаємоповага, взаємодія між виробниками і споживачами освітніх послуг.

Ресурсне забезпечення: 1) укомплектованість навчальних закладів, управління освіти керівними кадрами з відповідною підготовкою та кваліфікацією; 2) підвищення рентабельності навчальних закладів за рахунок реалізації освітніх послуг на визначених ринках у запланованих обсягах, обумовлені терміни, у межах виділеного фінансування; 3) залучення позабюджетних коштів у навчальні заклади за рахунок зростання потреби у розширенні ринку освітніх послуг; 4) достатній та постійно поновлюваний фонд сучасної літератури в бібліотеках; 5) можливість доступу до мережі Інтернет.

Розвиток освіти в регіоні: 1) оптимальне впровадження освітніх концепцій, що обумовлені знаннями освітньої ситуації в регіоні, реальними фінансовими можливостями; 2) підвищення рівня поінформованості громадськості щодо результативності діяльності закладів освіти; 3) розширення доступу до високоякісної освіти; 4) здійснення моніторингу, експертизи освітніх послуг з позицій інтересів споживачів та сучасних тенденцій розвитку освіти; 5) запровадження системи постійного відстеження запитів і потреб населення на освітні послуги для забезпечення оптимального функціонування і розвитку навчальних закладів; 6) залучення всіх зацікавлених осіб та організацій до створення відповідних соціокультурних умов та розвитку освітнього середовища.

Технологія педагогічної експертизи вміщує в себе:

- 1) методику формування групи експертів;
- 2) розробку експертних карт оцінки об'єкта;
- 3) методи організації роботи експертів у групі або індивідуально;
- 4) методи визначення узгодженості думок експертів;
- 5) методику обробки результатів експертного оцінювання.

У процедурі експертного оцінювання можна виокремити три етапи:

1. Підготовчий. Основне завдання даного етапу підготувати все необхідне для процедури експертного оцінювання. У першу чергу мають бути підготовлені нормативні документи: інструкції, протоколи, план-графік роботи експертів.

2. Технологічний. На даному етапі експерти обробляють та аналізують показники якості різних параметрів об'єкта, а також оформлюють висновок.

3. Заключний. На даному етапі відбувається обробка та інтерпретація результатів експертного оцінювання. Основне завдання заключного етапу полягає в тому, щоб найбільш коректно обробити протоколи експертних оцінок, а також розробити рекомендації щодо подальшого доопрацювання, корегування або

розвитку.

Технологія педагогічної експертизи освіти полягає у дидактично обґрунтованому зведенні у єдину матрицю різних показників функціонування системи освіти:

- зміст освіти (дотримання послідовності роботи з інформацією, способами діяльності);
- освітні цілі (рівні засвоєння та якості знань);
- виховні цілі (мотиваційний аспект освіти з фіксацією адекватного емоційного відгуку);
- розвиваючі цілі (пам'ять, мислення, творче мислення, відчуття);
- вид навчальної ситуації;
- методи навчання (пояснювально-ілюстративний – репродуктивний – проблемний виклад – частково-пошуковий – дослідницький);
- зворотній зв'язок;
- міжпредметні зв'язки;
- засоби навчання, тренажу, контролю;
- розумові операції;
- діяльність (предметна, над предметна);
- поняття (базові, нові);
- алгоритми роботи з інформацією;
- професійна спрямованість.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Відтак, запровадження педагогічної експертизи підвищить гнучкість і адаптивність управління педагогічним процесом шляхом урахування думки всіх зацікавлених осіб, якість освітнього процесу за рахунок максимального врахування вимог щодо рівня навченості й вихованості та потреб, інтересів самих учнів; забезпечить цілеспрямованість і вмотивованість діяльності суб'єктів педагогічного процесу, позитивну динаміку розвитку закладів освіти регіону в цілому.

Проведене дослідження дозволило виявити і конкретизувати напрями подальших наукових і практичних пошуків у руслі сучасних інноваційних перетворень у системі освіти, а саме: розробка механізму та інструментарію технології педагогічної експертизи системи загальної середньої освіти регіону. Перспективи подальшого дослідження полягають у обґрунтуванні та впровадженні концептуальної моделі експертизи в освіті, доопрацюванні та розробці нових індикаторів розвитку освіти в регіоні освіти, механізмів їх застосування у практичній діяльності, використання яких сприятиме забезпеченню стабільного функціонування та сталого розвитку системи освіти в регіоні.

Література та джерела

1. Багров Н.В. Региональная геополитика устойчивого развития/ Николай Васильевич Багров. – К.: Лыбидь, 2002. – 256 с.
2. Братченко С.Л. Введение в гуманитарную экспертизу образования/ Сергей Леонидович Братченко – М., 1999. – 144 с.
3. Ващенко Л.М. Управление инновационными процессами в общей средней школе региона: Монография / Людмила Николаевна Ващенко – К.:ВПЦ «Тираж», 2005. – 380с.
4. Мещанинов О.П. Методики оценки развития университетской школы: Навчально – методичний посібник/ Олександр Павлович Мещанинов. – Миколаїв: Вид – во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – 96 с.
5. Поповкин В.А. Регионально-целостный подход в экономике/ Поповкин В.А. – К., 1993.- 242с.
6. Пригожин И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой/ И.Пригожин, И.Стенгерс / Ю.А.Данилов (пер. с англ.); В.И.Аршинова и др./ Общ. ред. и послеслов.). – 2-е изд. – М.: Эдиториал УРСП, 2000. – 310 с.
7. Саати Т. Принятие решений: Метод анализа иерархий / Томас Саати. – М.: Радио и связь, 1993. – 315с.

В статье раскрываются сущности понятий «экспертиза», «технология», «регион». Определены особенности именно педагогической экспертизы и охарактеризованы методологические основы технологии ее осуществления. Определены качества региона на основе положений системной теории диссипативных структур. Доказана необходимость применения технологии педагогической экспертизы в условиях развития региональной системы образования. На основе концептуальных положений устойчивого развития разработаны показатели и индикаторы устойчивого развития региональной системы общего среднего образования.

Ключевые слова: экспертиза, педагогическая экспертиза, регион, региональная система образования, технология, устойчивое развитие, индикатор, показатель.

The article reveals the essence of the concepts of "examination", "technology", "region". The features of this pedagogical examination and are characterized by methodological foundations of the technology its implementation. Defined as a region on the basis of systems theory of dissipative structures. The necessity of educational technology examination in development of the regional education system. Based on the concept of sustainable development provisions are designed and indicators for sustainable development of the regional system of general secondary education.

Keywords: examination, pedagogical examination, region, regional system of education, technology, steady development, indicator, index.